

Noodzaak tot verandering

De veranderende muzieksmaak binnen de
katholieke zuil in de jaren zestig

Loek Hendrixx

05-01-2015

woorden: 6598

Begeleider: F.P.G.B.M. (Floris) Meens

Voorwoord

De afgelopen maanden heb ik met veel plezier aan mijn bachelor scriptie gewerkt. Hoewel ik opkeek tegen deze afstudeeropdracht, ben ik weinig problemen tegengekomen tijdens het schrijfproces. Ik beschouw mezelf als een echte muzikfanaat, die niet alleen veel muziek luistert en zelf maakt, maar ook geïnteresseerd is in de oorsprong en de geschiedenis ervan. De keuze voor een scriptieonderwerp was dan ook snel gemaakt: de oorsprong van de hedendaagse popmuziek. Ook het feit dat er totaal geen aandacht wordt besteed aan muziekgeschiedenis op de Radboud Universiteit was een belangrijke reden om mij te gaan verdiepen in de geschiedenis van de popmuziek.

In eerste instantie was mijn plan om de ontwikkeling van de popmuziek in Nederland in kaart te brengen, maar dit onderwerp miste voor mijn gevoel een wetenschappelijk tintje. Uiteindelijk kwam ik, na het bestuderen van de literatuur, op het idee om te kijken hoe de verzuiling en ontzuiling het Nederlandse muziklandschap in de jaren vijftig en zestig bepaalden. In samenspraak met meneer Meens heb ik toen besloten om me te gaan focussen op de katholieke zuil en bronnenonderzoek te gaan verrichten naar katholieke kranten en radio-uitzendingen. Hoewel dit monnikenwerk bleek, is het me, dankzij het advies van de medewerkers van het KDC, toch gelukt om goed onderzoek te verrichten.

Hoewel het schrijven van de scriptie meer werk was dan ik had verwacht, heb ik er uiteindelijk erg veel van geleerd en er erg veel plezier aan beleefd. Het feit dat ik bijna geen tegenslagen heb gekend, heb ik deels te danken aan de geweldige begeleiding van meneer Meens. Ik wil hem (alsmede de medewerkers van het KDC) dan ook heel hartelijk bedanken voor de begeleiding en adviezen.

Inhoudsopgave

<u>Inleiding.....</u>	<u>5-9</u>
<u>Historiografische Context.....</u>	<u>10-13</u>
<u>Brononderzoek: De KRO.....</u>	<u>14-16</u>
<u>Brononderzoek: De Tijd.....</u>	<u>17-19</u>
<u>Conclusie.....</u>	<u>20-21</u>
<u>Literatuurlijst.....</u>	<u>22-23</u>

Inleiding

‘Tien voor een. Het vliegtuig is geland. De invasie is begonnen.’ Zo becommentarieerde Herman Stok, presentator van muziekprogramma’s voor jongeren op de nationale publieke radio, op 5 juni 1964 de televisiebeelden van de aankomst van de Beatles in Nederland.¹ Terwijl ‘Fab Four’ tulpen kregen aangeboden door meisjes in traditioneel Hollandse kledij, gaven duizenden gillende fans slechts een voorproefje van wat de Beatles te wachten stond. Vanaf het moment dat ‘Fab Four’ uit het vliegtuig stapten waren ze het middelpunt van uitzinnige taferelen, van een omvang die Nederland sinds de bevrijding in 1945 niet meer had meegemaakt. Honderdduizenden, onder wie talloze spijbelende scholieren, stonden in de ochtend van 6 juni langs de Amsterdamse grachten om hun idolen langs te zien komen in een rondvaartboot. Deze manifestatie van heldenverering zou pas in 1988 overtroffen worden, toen het Nederlands elftal Europees kampioen voetbal werd.²

Vóór de Beatles werd de vaderlandse ‘lichte muziek’- zoals muziekcritici in die tijd alles noemden wat geen klassieke (serieuze) muziek was – gedomineerd door keurige artiesten uit binnen- en buitenland. Er was in de jaren vijftig eigenlijk nauwelijks sprake van enige popmuziek in Nederland oftewel muziek die populair is onder een groot deel van de bevolking. Nederland kende in die jaren nog een sterk verzuild landschap, waarin het gezag van de overheid en het eigen kerkgenootschap onaantastbaar was.³ Het was een tijd van burgerlijkheid en een benepen moraal, waarin mensen zich strik aan de regels hielden. Op de Nederlandse radio werd bijvoorbeeld alleen maar klassieke of rustige, vrolijke muziek gedraaid en de Nederlandse single top-honderd stond in de periode van 1956 tot 1963 vol met kalme lieflijke Duits- en Nederlandstalige liedjes van artiesten als de Oostenrijkse schlagerzanger Freddy Quinn en de Nederlandse Wim Sonneveld.⁴ Uit de hitparades bleek nauwelijks dat er in die jaren ook andere, wildere muziek werd gemaakt, zoals *Rock around the clock* van Bill Haley & his Comets, titelsong van de gelijknamige film, die als katalysator werkte voor de verbreiding van de rock & roll over de hele wereld.

---

¹ L.P. Grijp (red.), *Een muziekgeschiedenis der Nederlanden* (Amsterdam 2001) 703.

² Ibidem.

³ H. Righart, *De eindeloze jaren zestig : Geschiedenis van een Generatieconflict* (Amsterdam 1995) 135.

⁴ Grijp, *Muziekgeschiedenis*, 704.

Deze wildere muziek, genaamd rock-'n-roll, zou tot het midden van de zestiger jaren in Nederland niet echt voet aan de grond krijgen. In het begin van de jaren vijftig kwamen er al signalen vanuit Amerika die wezen op een verwildering in de muziek, die de jeugd op hol deed slaan. Het Nederlandse establishment maakte zich echter geen zorgen, omdat het dacht dat het hier toch niet zover zou komen; de Nederlandse verzuilde maatschappij en de Nederlandse volksgeest zaten wezenlijk anders in elkaar dan de Amerikaanse. Dit geloof begon echter te wankelen toen de zwarte jazz muzikant Lionel Hampton met zijn orkest een concert gaf in 1954. Het Nederlandse publiek wist niet wat het zag, de artiesten gingen enorm tekeer op het podium en bespeelden al dansend en springend hun instrumenten. Als klap op de vuurpijl sprong Hampton aan het eind dwars door zijn drumstel heen. Bovendien werd er in het publiek gevochten en werden er vernielingen aangericht.⁵

De gevestigde orde was duidelijk niet gediend van deze nieuwe muziektaferelen en vond dat deze muziek alle perken te buiten ging. De Amerikaanse lichte muziek die in Nederland op dat moment bekendheid genoot, was van een hele andere orde dan de nieuwe 'herrie'. Skip Voogd, in die tijd hoofdredacteur van *Tuney Tunes*, tot 1956 het enige Nederlandse tijdschrift voor populaire muziek: 'onze favoriete muziek in het begin van de jaren vijftig werd gemaakt door keurige geklede dames en heren als Doris Day, Frank Sinatra en Wim Sonneveld die liedjes zongen die woordelijk te verstaan waren. Met mooie orkesten erachter, allemaal strak gearrangeerd en toen kwam daar ineens die klap overheen van "Abababaloelam balabamboem"'. Wij vonden het vreselijk toen we dat voor het eerst hoorden. Dat vond iedereen die maar iets met de muziek te maken had in die tijd'.⁶

Terwijl Amerika al geruime tijd in de ban was van de muziek van Elvis en Bill Haley & his Comets, kon de Nederlandse jeugd in 1956 er dan ook eindelijk mee kennismaken. Dit dankzij de film *Rock around the clock* die in september van dat jaar in première ging. Het ging de jongeren niet zozeer om het zoetsappige verhaal, maar om de authentieke rock-'n-roll filmmuziek die rechtstreeks uit Amerika kwam. Jongeren gingen na deze kennismaking op zoek naar manieren om rock-'n-roll muziek te beluisteren, maar werden hierin hevig teleurgesteld. De Nederlandse radio-omroepen besteedden geen aandacht aan deze wilde muziek en ook de Nederlandse kranten, die niet gecharmeerd waren van de rock-'n-roll, gebruikten beeldende

---

⁵ R. Labree, *Rock & roll in rood-wit-blauw* (Amsterdam 1993) 66.

⁶ Ibidem, 68.

bewoordingen zoals: ‘heidens kabaal; hel en stampeï in de meest letterlijke zin van het woord; hysterische taferelen en hees geschreeuw’.⁷ De jeugd zag zich daarom genoodzaakt om naar buitenlandse radio-omroepen af te stemmen die wel ruim aandacht besteedde aan de nieuwe rock-‘n-roll muziek, zoals Radio Luxemburg.⁸

Ondanks deze minachtig jegens de rock-‘n-roll in Nederland ontstond er toch een kleine rock-‘n-roll scene waarin een sleutelrol was weggelegd voor de Indo-rockers, - jongens met een Indische achtergrond. Aangekomen in Nederland sloten deze Indische muzikanten zich vaak aan bij Hawaiianorkestjes, in de jaren veertig en vijftig de enige populaire muzieksoort in Nederland waar ze feeling mee hadden. Toen de rock-‘n-roll zijn intrede deed in Nederland speelden deze Indische Hawaiianbands aan het eind van hun show steevast een paar rock-‘n-roll nummers. De Indische jongeren hadden geen last van de argwaan die binnen de Nederlandse zuilen aanwezig was jegens de massacultuur en het onverhuld racistisch gemotiveerde dedain jegens rock-‘n-roll muziek. Mede door de film *Rock around the clock* (veel Indo’s zagen hem meer dan een keer) ontstond er een echte indorock scene in Nederland waaruit verschillende bands doorbraken.⁹

Hoewel een aantal daarvan, zoals de The Black Dynamites en de Tielman Brothers, grote successen kende in het buitenland, bleef erkenning in Nederland uit. De media toonde zich uitermate negatief over deze ruige muziek en de platenfirma’s zagen geen heil in de nieuwe muziekstroming. Deze negatieve belangstelling was typerend voor de houding van de Nederlandse maatschappij jegens popmuziek.¹⁰ Bovendien verdienden de Indobands in het buitenland (vooral België en Duitsland) vele malen meer dan in Nederland, waar een groot onbegrip jegens de wilde rock-‘n-roll muziek heerste. Mies Bouwman verwoordde het onbegrip van een groot deel van het Nederlandse volk door de in keurige witte smokings gestoken Tielman Brothers op de nationale televisie aan te kondigen als een stelletje apen uit het oerwoud.¹¹ Dit was voor de Tielman Brothers en voor vele andere Indorock bands het signaal om het intolerante Nederland de rug toe te keren en in het buitenland carrière te gaan maken.

---

⁷ D.E. Krantz en E.V.W. Vercruyssen, *De jeugd in het geding* (Amsterdam 1959) 16-18.

⁸ H. Knot, ‘Radio Luxembourg, de Nederlandstalige Afdeling (1960-1962): Drie jaren uit de verloren geschiedenis van Radio Luxembourg’ in: *Journal on Media Culture* vol 4 (september 2003).

⁹ Grijp, *Muziekgeschiedenis*, 681

¹⁰ R. Bajema, R. Briel en G. Evers, *25 jaar popmuziek in Nederland* (Utrecht 1982) 9.

¹¹ Grijp, *Muziekgeschiedenis*, 681.

De rock-‘n-roll leek aan het einde van de jaren vijftig in Nederland een vroege dood te sterven. Voordat de echte rock-‘n-roll helden, zoals Elvis, Chuck Berry en Buddy Holly in ons land konden doorbreken, was die stijl alweer ingehaald door de stijl van de brave solozangers en zangeressen. Vanaf 1959 begon een periode waarin de rustige pop van tienersterren als Pat Boone, Anneke Grönloh en Cliff Richard de hitparades domineerde. Deze tienersterren zongen geen echte rock of pop, maar spraken toch brede lagen van de bevolking aan. De jeugd bewonderde hen vooral omdat er niets of niemand anders was. De ouders vonden het even prachtig, omdat het zulke aardige jongens en meisjes waren, die zulke beschaafde liedjes zongen.¹² Terwijl omroepen als AVRO en de VARA deze muziek omarmden, moest de katholieke omroeporganisatie, de KRO, hier vooralsnog niets van hebben en besteedde er dan ook geen aandacht aan.

Hoewel de Nederlandse muziekcultuur in de vroege jaren zestig dus vooral getypeerd werd door de weinig uitbundige tienersterren, kondigde de toekomstige omslag in de muziekcultuur zich aan. Er kwam op de radio een aantal programma’s die speciaal voor tieners waren. Deze programma’s moesten echter altijd netjes en rustig blijven, terwijl de buitenlandse radio en televisie programma’s de muziek draaiden die de jongeren ook echt wilden horen. Ook op de televisie kwam er in het begin van de jaren zestig aandacht voor popmuziek, al was dit maar mondjesmaat.¹³

Een deel van de Nederlandse bevolking maakte zich in deze periode onbewust los van de verzuilde samenleving. Veel jongeren voelden onvrede met de door hen als ouderwets ervaren maatschappelijke omgangsvormen, en met andere zaken die tot dan toe vanzelfsprekend waren, zoals het gezag van ouders, de kerk, leraren en de overheid. Zij zochten vooral naar gelijkgestemden, onder meer om naar nieuwe muziek te luisteren en zich af te zetten tegen het ‘establishment’.¹⁴ Toen in 1964 de Beatles in Nederland kwamen optreden, veroorzaakten zij een ware ‘muzikale dijkdoorbraak’. Het water dat halverwege de jaren vijftig was begonnen te stijgen met de rock-‘n-roll, was begin jaren zestig tot de rand gekomen. Vooral de jeugd was uitgekeken op de lieflijke en rustige muziek van Anneke Grönloh en Cliff Richard die

---

¹² Bajema, *25 jaar popmuziek*, 11.

¹³ Labree, *Rock & roll*, 113-114.

¹⁴ Grijp, *Muziekgeschiedenis*, 704.

in die tijd populair was in Nederland; de tijd was rijp voor verandering en die verandering kwam er dus ook met de Engelse ‘beat’ muziek.¹⁵

Tot de doorbraak van de ‘beat’ muziek waren de zuilen en in minder mate de sociale klassen bepalend voor de muzikale keuze van de naoorlogse jeugd in Nederland. Hoewel dit in mindere mate ook het geval was in andere West-Europese landen, was hun invloed nergens zo extreem als in Nederland.¹⁶ De waardering voor de muziek van de Beatles oversteeg de zuilen echter en verenigde op het oog ‘alle jongeren’.¹⁷ Terwijl de rock-‘n-roll muziek maar bij een klein deel van de maatschappij populair was, werd de beatmuziek populair bij een groot deel van de samenleving. In 1964 kwamen er niet minder dan zestien nummers van The Beatles de Nederlandse hitparade binnen en ook The Rolling Stones deden vanaf september mee met vier nummers.¹⁸ Er kwam ook meer media aandacht voor populaire muziek: internationaal en nationaal nam het aandeel van de zoetgevooisde zangers en zangeressen af en werd de hitparade geleidelijk aan gedomineerd door de nieuwe uptempo sound.

Zoals uit de status quaestionis zal blijken is er een wetenschappelijke discussie gaande over de precieze wijze waarop de culturele omslag in het Nederlandse muzikleven plaatsvond. Hoewel de status quaestionis laat zien dat deze door bijna alle auteurs wordt gekoppeld aan de groeiende jeugdcultuur, is het vreemd dat niemand expliciet ontzuiling noemt die gaandeweg de jaren vijftig en zestig optrad. Dit onderzoek zal daarom expliciet die koppeling maken en uiteenzetten in hoeverre de ver- en ontzuiling de Nederlandse muziekcultuur hebben bepaald. Deze vraagstelling wordt onderzocht aan de hand van de katholieke zuil, waarbij gekeken wordt hoe deze zuil over populaire muziek dacht gaandeweg de jaren vijftig en zestig.

---

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Historisch Nieuwsblad url: <http://www.historischnieuwsblad.nl/nl/artikel/27788/de-verzuiling-wordt-overschat.html> (datum van raadpleging: 06-11-2014).

¹⁷ Grijp, *Muziekgeschiedenis*, 704.

¹⁸ Ibidem, 705.

Historiografische context

Popmuziek is altijd onderbelicht geweest binnen de historische wetenschap.

Tot 1990 waren de publicaties die aandacht schonken aan popmuziek en al zeker aan de ontwikkeling van het Nederlandse muzieklandschap in de jaren vijftig en zestig op een hand te tellen. In de jaren tachtig groeide de interesse voor popmuziek en kwam een eerste bundel uit die inging op de ontwikkeling van het Nederlands muzieklandschap getiteld *Nederpop: 25 jaar popmuziek in Nederland*. Hoewel dit meer een naslagwerk is en maar een kort overzicht geeft van de ontwikkeling van de Nederpop van 1957 tot 1982, benadrukken de auteurs wel de bekrompen houding die in de jaren 50 aangemeten werd ten aanzien van tienermuziek. De auteurs schenken echter geen aandacht aan de cultuuromslag in de jaren zestig en de mogelijke oorzaken.

De Nederlandse historicus Piet de Rooy besteedde hier in de jaren tachtig wel aandacht aan. Hij verbond in zijn in 1986 gepubliceerde artikel ‘Vetkuifje waarheen? Jongeren in Nederland in de jaren vijftig en zestig’ deze cultuuromslag met de jeugdcultuur die geleidelijk in de late jaren vijftig en begin jaren zestig ontstond. Volgens de Rooy trokken jongeren van verschillende zuilen en klassen naar elkaar toe om samen naar muziek te luisteren en zich af te zetten tegen de bekrompen houding van de verzuilde samenleving. Dit was opmerkelijk omdat ze in de jaren vijftig soms nog op gespannen voet naast elkaar leefden.¹⁹ De beatmuziek is hierbij volgens De Rooy belangrijk geweest en hij plaatst deze dan ook in het centrum van deze jeugdcultuur; zo waren het de Beatles die op slag de jongeren uit alle klassen/zuilen verenigden. Hoewel De Rooy dus wel een oorzaak geeft voor de cultuuromslag in de jaren zestig, besteedt hij nauwelijks aandacht aan het maatschappelijke fenomeen van ontzuiling.

Deze tendens zien we ook in de jaren negentig wanneer er meer publicaties op de markt verschijnen die aandacht geven aan de ontwikkeling van het Nederlandse muzieklandschap. In 1995 komt Hans Righart met het boek *De eindeloze jaren zestig* waarin hij de jaren zestig analyseert en een verklaring zoekt voor de veranderingen die toen plaatsvonden. Righart stelt dat de polarisatie tussen de voor- en naoorlogse

---

¹⁹ P. de Rooy, ‘Vetkuifje waarheen? Jongeren in Nederland in de jaren vijftig en zestig’ in: J.C.H. Blom en G.N. van der Plaats (red.), *Wederopbouw, welvaart en onrust. Nederland in de jaren vijftig en zestig* (Utrecht 1986)144.

generatie de culturele veranderingen van de jaren zestig mogelijk maakte. De jongeren van de jaren zestig waren met velen en hadden geen boodschap aan de ascetische moraal van volwassenen. Ook de ouders zelf raakten in een crisis door de komst van de welvaartsmaatschappij waarvoor zij zo hard gewerkt hadden. Hoezeer zij ook wilden vasthouden aan een aantal traditionele waarden, dat de nieuwe lossere welvaarts cultuur aantrekkelijk was zagen zij eveneens. Righart plaatst daarmee een dubbele generatiecrisis – ten eerste die van volwassenen met het oude, verzuilde bestel, en ten tweede die van jongeren met volwassenen als representanten van het verzuilde bestel – in het centrum van de culturele omwenteling.²⁰

Uit 1995 dateert ook James Kennedy's *Nieuw Babylon in aanbouw*. Hij stelt hierin dat de Nederlandse elites in de naoorlogse jaren stuurloos waren. Volgens Kennedy wilden zij zelf wel vasthouden aan overgeleverde waarden, maar nu de nieuwe tijd al zichtbaar was in Amerika, meenden ze dat Nederland versneld moest industrialiseren om economisch niet achter te blijven. Dat sterke economische veranderingen een culturele neerslag zouden hebben namen zij op de koop toe. Al het eigentijdse werd onthaald als een voorbode van een nieuwe, betere tijd en er moest niet gezeurd worden over de negatieve verschijnselen van die modernisering (zoals de wilde popmuziek). Dat Nederland snel ontkerkelijkte, waarmee de verzuilde organisatiestructuur wankelde was misschien een reden tot zorg, maar ook een teken van vooruitgang. De jeugd kreeg hier als drager van de historisch gezien 'onvermijdelijke' culturele omslag veel ruimte van de politieke en confessionele elite. Waar Righart de jongeren als wegbereiders van culturele verandering ziet, plaatst Kennedy de elite in de rol van historische beweging.²¹

Aan het eind van de jaren negentig kwamen de Nederlandse sociologen Henk Kleijer en Ger Tillekens vervolgens met het artikel 'Afgestemd op gezelligheid: De trage aanpassing van de radio aan de jeugdcultuur in de jaren vijftig' waarin zij ingaan op de culturele omslag van de jaren zestig. Zij stellen dat de radio in de jaren van de wederopbouw nog sterk georganiseerd was binnen de kaders van de verzuilde samenleving. Zo liep de verspreiding van de rock-'n-roll, als uiting van een nieuwe jeugdcultuur rond 1955, in eerste instantie niet via de radio, maar via het circuit van films en jukeboxen. Pas toen in 1964 de Beatlemania zich ontwikkelde en daarmee de beat-explosie, kon de jeugd die op de radio beluisteren. Kleijer en Tillekens zien de

---

²⁰ T. ter Bogt (red), *Wilde Jaren: een eeuw jeugdcultuur* (Utrecht 2000) 81.

²¹ Ibidem, 79-80.

verzuiling dus als verklaring voor het feit dat de radio pas in de jaren zestig popmuziek ging draaien. Dat de vraag naar popmuziek op den duur niet kon worden tegengehouden, had volgens Kleijer en Tillekens te maken met een aantal factoren. Zo had de jeugd in de late jaren vijftig meer geld te besteden door de voorzichtige vormgeving van de welvaartsmaatschappij. Hierdoor ging men zich langzaam anders gedragen, waardoor er een zichtbare jeugdcultuur ontstond. De jeugd ging steeds meer haar eigen voorkeuren koesteren en werd door haar groeiende portemonnee een economisch interessante groep. De radio, tv en platenmaatschappijen zagen in de jeugd een nieuw publiek.²²

Na de jaren negentig zien we het aantal publicaties over het Nederlands muziklandschap afnemen. Behalve het in 2001 gepubliceerde *Een muziekgeschiedenis der Nederlanden* en het in 2008 door de Nederlandse journalist Jan van der Plas geschreven *50 jaar Nederpop: een geschiedenis van de Nederlandse popmuziek*, werden er geen noemenswaardige artikelen of boeken meer geschreven. Daar komt nog bij dat het door Jan van der Plas geschreven boek uit 2008 niet meer dan een oppervlakkig overzichtswerk is, dat geen aandacht besteedt aan verklaringen voor de culturele omslag in de jaren zestig.

Een muziekgeschiedenis der Nederlanden doet dit wel. Het boek bestaat uit een honderdtal korte hoofdstukjes geschreven door verschillende auteurs. Zo wordt er een hoofdstuk gewijd aan de beethausse in Nederland geschreven door de Utrechtse musicoloog Willem Ern . Hij geeft een kort overzicht van de late jaren vijftig en zestig en benadrukt dat tot aan de culturele omslag de sociale klassen en de zuilen bepalend waren voor de muzikale keuze van jongeren. Eind jaren vijftig ontstond er echter geleidelijk onvrede bij een relatief grote groep jongeren over het bekrompen, verzuilde Nederland. Jongeren van verschillende zuilen en klassen gingen op zoek naar gelijkgestemden om samen dingen mee te doen en zich af te zetten tegen de maatschappij. Deze jongeren vonden een gemeenschappelijke deler in de beatmuziek.²³ Ern  plaatst deze culturele omslag dus net als anderen in het licht van de jeugdcultuur die bloeide in de jaren zestig en besteedt geen aandacht aan de verzuiling en ontzuiling.

---

²² H. Kleijer, G. Tillekens, 'Afgestemd op gezelligheid: De trage aanpassing van de radio aan de jeugdcultuur in de jaren vijftig', *Journal on Media Culture*, Vol 1 (juli 1998).

²³ Grijp, *Muziekgeschiedenis*, 704.

Hoewel er de nodige publicaties zijn over de ontwikkeling van popmuziek, ontbreekt het aan onderzoek waarin een verband wordt gelegd met de maatschappelijke fenomenen van verzuiling en ontzuiling. In dit onderzoek zal daarom worden bekeken in hoeverre verzuiling en ontzuiling de Nederlandse muziekcultuur hebben bepaald. Hiermee tracht ik een bijdrage te leveren aan drie debatten: ten eerste de positie van muziek in de Nederlandse maatschappij van de jaren vijftig en zestig, ten tweede de mate waarin de verzuiling en ontzuiling de Nederlandse maatschappij bepaalden en ten slotte het debat hoe de verschillende zuilen in Nederland zich tot elkaar verhielden en elkaar beïnvloedden.

Om te kunnen onderzoeken of de verzuiling en ontzuiling daadwerkelijk invloed hadden op de Nederlandse muziekcultuur, neem ik de katholieke zuil als casestudy, met als vraag of en hoe de katholieke ideologie de radio-uitzendingen en de krantenberichtgeving over populaire muziek/lichte muziek in de jaren 50 en 60 bepaalde. Om antwoord te krijgen op deze vraag analyseer ik de radio-uitzendingen van de katholieke omroeporganisatie KRO en de berichtgeving van het katholieke dagblad *De Tijd*. Het bronnenmateriaal wordt enerzijds gevormd door de tv- en radiogidsen van de KRO die opgeslagen zijn in het archief van het Katholieke Documentatie Centrum in Nijmegen en anderzijds door het gedigitaliseerde krantenarchief van *De Tijd* in *Delpher*. Het onderzoek bestrijkt de jaren 1956 tot en met 1967, dit omdat ik 1956 als beginjaar van de rock-'n-roll in Nederland beschouw en 1967 zie als het jaar waarin de popmuziek door het katholieke establishment volledig geaccepteerd is.

Brononderzoek: de KRO

De KRO (Katholieke Radio Omroep) is om te beginnen een katholieke publieke omroeporganisatie die in het jaar 1925 opgericht is om radio te maken voor de katholieke zuil. Net als de katholieke kranten moest de katholieke zuil ook een eigen katholieke omroeporganisatie hebben die niet alleen stond voor de belangen van de zuil, maar ook de katholieken verbond en het geloof verdedigde. De KRO wilden alle katholieken godsdienstig en cultureel ontwikkelen en hun verantwoorde ontspanning bieden, maar had moeite om zich aan te passen aan de eisen van de tijd. Er was dan ook discussie in de beginjaren zestig of de KRO mee moest gaan met de algemene tendens. Dit betekende het draaien van populaire muziek en het uitzenden van amusementsprogramma's zoals de socialistische VARA en de liberalistische AVRO deden.²⁴

In de jaren veertig werd een driedelige doelstelling voor muziekprogramma's van de KRO vastgesteld. Muziekprogramma's hadden als taak de bevordering van goede liturgische muziek, van oud-Nederlandse geestelijke muziek en van het klassieke repertoire.²⁵ Deze doelstelling werd aan het eind van de jaren veertig verruimd waardoor er behalve ernstige, serieuze muziek ook ruimte vrij kwam voor ontspanningsmuziek. Deze ontspanningsmuziek bleef voor de KRO wel een probleem vormen. De organisatie was van mening dat zij hierin een veel zwaardere taak had wat betreft lichte muziek dan andere omroepen, omdat ze eensdeels de gevaarlijke Amerikaanse jazzmuziek geheel afwees, maar anderdeels toch wel degelijk enige populaire ontspanningsmuziek nastreefde.²⁶

Deze spanning tussen de verschillende belangen van de KRO is goed terug te zien in haar radioprogramma's tussen 1956 tot en met 1961. Deze werden vooral beheerst door klassieke, deftige muziek, live uitgevoerd door koortjes en orkesten en door katholiek getinte programma's zoals een epiloog van een pater, een toespraak van een rector van een kapel of de hoogmis op zondag. Er was nauwelijks ruimte voor lichte muziek zoals de jazz en al helemaal niet voor de wilde rock'-n-roll die in die jaren zijn hoogtij vierde. De lichte muziek die de KRO uitzond, bestond vooral uit Duitse schläger-, polka- of rustige muziek van bijvoorbeeld Wim Sonneveld en Willy Alberti.

---

²⁴ A. F. Manning, *Zestig jaar KRO: uit de geschiedenis van een omroep* (Nijmegen 1985) 99.

²⁵ *Ibidem*, 216.

²⁶ *Ibidem*, 217.

Begin jaren zestig ontstond er discussie binnen de KRO over hoe hun programma moest zijn: exclusief katholiek of in de eerste plaats muzikaal interessant? KRO Adjunct-Directeur Lau Wüst had de sterke overtuiging dat de zuilen aan het wankelen waren en dat de jeugd slechts onder invloed van de ouders positief stond ten aanzien van de KRO.²⁷ De ontzuiling was een gegeven waar de KRO zich bij neer moest leggen, waarop het beleid moest worden afgestemd. De KRO moest niet los van de katholieke bevolking gaan werken, maar anderzijds moest zij het beleid niet alléén daarop baseren.²⁸ In de jaren zestig toonde de KRO daarom sterke aandacht voor maatschappelijke ontwikkeling.

De katholieke jeugd keek al enige tijd over de grenzen van de zuilen heen en was bereid over te schakelen naar de VARA en de AVRO die, in tegenstelling tot de KRO, wel de nieuwe populaire muziek draaiden. Door deze keuzemogelijkheid was de KRO bang dat de katholieken over zouden lopen naar de radio-omroepen van andere zuilen. Om lijfbehoud te garanderen en om te kunnen concurreren met de VARA en de AVRO, zag de KRO zich genoodzaakt om langzaam mee te veranderen en de nieuwe populaire muziek te draaien.

Deze vernieuwingstendens kreeg in de radioprogramma's van de KRO in de jaren 1962 tot 1967 geleidelijk steeds meer vorm. In 1962 is bijvoorbeeld voor het eerst de hit *Ramona* van The Blue Diamonds op de KRO radio te beluisteren. Hoewel haar muziekkeuze nog vooral uit klassieke en rustige muziek bestond, blijkt dat de KRO ook de wat meer uptempo nummers ging draaien die populair waren in Nederland. In 1963 werden The Blue Diamonds zelf in de studio ontvangen en passeerden Cliff Richard en Pat Boone herhaaldelijk de revue. In 1964 kwam er vervolgens een programma speciaal voor tieners, genaamd 'tienerslunch', waarin de KRO muziek draaide die 'populair' was onder de jeugd. Populair moet wel met een knipoog worden verstaan, omdat de KRO het nog niet aandurfde om de wilde muziek van de Beatles en The Rolling Stones te draaien, terwijl deze wel al razend populair waren in 1964.

Ook in 1965 waagde de KRO zich nog niet aan het draaien van de nieuwe beatmuziek, terwijl de VARA en de AVRO al enige tijd veel aandacht besteedden aan deze nieuwe muziek. De KRO ging verder met het draaien van klassieke muziek, rustige vrolijke muziek en uptempo muziek van populaire artiesten als Pat Boone,

---

²⁷ Manning, *Zestig jaar KRO*, 254.

²⁸ Ibidem.

Cliff Richard en The Blue Diamonds. De KRO kon uiteindelijk echter niet achterblijven bij de VARA en AVRO en in 1966 begon zij toch met het sporadisch uitzenden van de nieuwe populaire muziek. De omroep ging dus nummers van the Beatles, The Rolling Stones en Bob Dylan draaien, maar ook rock'-n'-roll bands, die een kleine 10 jaar geleden nog als barbaars en heidens werden bestempeld. Er kwamen ook meer programma's die speciaal aandacht gingen besteden aan populaire bands als de Beatles en onderwerpen die de jeugd aansprak, zoals het programma Carioca in 1967.

Zo zien we dat de KRO zich geleidelijk aan neerlegde bij de ontzuiling van de Nederlandse samenleving en zich genoodzaakt zag om het programma aan de smaak van de veranderende maatschappij aan te passen. Deze noodzaak kwam vooral voort uit het feit dat de VARA en de AVRO al langere tijd aandacht gaven aan de nieuwe populaire muziek. De KRO was bang dat de katholieke leden om die reden zouden overstappen naar de andere omroepen. Hoewel de KRO lang de in hun ogen barbaarse popmuziek heeft weten te negeren, ging ze uiteindelijk toch overstag en besloot, volgzzaam aan de VARA en de AVRO, meer aandacht te besteden aan popmuziek.

Brononderzoek: De Tijd

De Tijd werd in 1845 opgericht door de jonge priester Judocus Smits die de Nederlandse katholieken bewust wilde maken van hun rechten als gelijkwaardige burgers. *De Tijd* profileerde zich duidelijk als een katholieke krant. Het had zelfs, volgens een aantal belangrijke katholieken waaronder politicus Herman Schaepman en letterkundige Anton van Duinkerken, de eerste positie in de groeiende rij van katholieke dagbladen, een etiket wat men tot ver in de twintigste eeuw zou behouden.²⁹

Als we ten eerste naar de berichtgeving omtrent muziek in de tweede helft van de jaren vijftig kijken, valt op dat er bijna alleen maar over klassieke muziek of jazz wordt geschreven. Er wordt nauwelijks aandacht besteed aan de rock-‘n-roll of andere lichte muziek, terwijl die wel behoorlijke aanhang genoten onder de jongeren. Het lijkt of *De Tijd* geen woorden vuil wilde maken aan deze stromingen, behalve als ze in een negatief daglicht geplaatst konden worden. Zo besteedde de krant wel uitgebreid aandacht aan de rellen die de rock-‘n-roll veroorzaken en benadrukt zij vooral dat er zoveel gewelddadige incidenten gepaard gaan met de rock-‘n-roll.³⁰ In de loop van de jaren zestig gaat *De Tijd* echter wel aandacht besteden aan de eens zo barbaarse rock-‘n-roll muziek. Zo wordt er in 1962 een groot stuk gewijd aan Elvis Presley (³¹) en schrijft het dagblad een stuk over Cliff Richard, die een bezoek brengt aan Nederland.³²

Opvallend aan de berichtgeving omtrent muziek in de jaren zestig is dat *De Tijd* pas vanaf het jaar 1964 sprak over popmuziek. Een verklaring hiervoor is dat popmuziek een verzamelnaam is die pas midden jaren zestig opkwam. In de vroege jaren zestig werd deze muziek ‘tiernmuziek’ genoemd en in de jaren vijftig ‘lichte muziek’.³³ Vanaf het 1962 kwamen er om de zoveel tijd op zaterdag twee rubrieken genaamd ‘Zeg maar jij’ en ‘Toerentaal’ waarin *De Tijd* aandacht besteedde aan zaken die de jeugd interesseerde. Hoewel deze rubrieken vanaf 1963 af en toe aandacht schonken aan de Beatles en andere tiernmuziek, gingen de krantenartikelen vooral over klassieke muziek en jazz. Pas vanaf 1964 plaatste *De Tijd* met regelmaat bijdragen over popmuziek. Zo verscheen een uitgebreid stuk over het nieuwe album

---

²⁹ <http://kdc-app.hosting.kun.nl/publicaties/bronnen/tijd.html>

³⁰ *De Tijd* 01-10-1956.

³¹ *De Tijd* 24-11-1962

³² *De Tijd* 07-04-1962

³³ Bajema, *25 jaar popmuziek*, 8.

van The Beatles,³⁴ een kort artikeltje waarin Boudewijn de Groot pleit om popmuziek serieuzer te nemen (³⁵) en een gehele pagina over de opkomst en ontwikkeling van de popmuziek.³⁶

Omdat tienermuziek voorheen als synoniem voor popmuziek werd gebruikt, kunnen we dit begrip als zoekterm te hanteren. Aan de hand van deze zoekterm werd meteen duidelijk dat *De Tijd* niet erg gecharmeerd was van deze tienermuziek en men sprak van eindeloos zemelende muziek.³⁷ Zij besteedde weinig aandacht aan tienermuziek in de beginjaren zestig en als men het erover had was het dus negatief. Zo publiceerde *De Tijd* een vernietigende column over tienermuziek en radiopresentator Herman Stok. In deze column liet Frans Boelen, redacteur van *De Tijd*, zich laatdunkend uit over tienermuziek en Herman Stoks rol hierin als presentator van verschillende radioprogramma's die aandacht besteden aan tienermuziek.³⁸

In de loop van de jaren zestig en zeker na de komst van de Beatles in Nederland kwam er echter meer aandacht voor tienermuziek. *De Tijd* zag in dat dit soort muziek populair was onder een groot deel van de bevolking en zag zich genoodzaakt om concessies te doen. Zo stelde Gerrit den Braber, hoofd van de afdeling jeugdprogramma's bij de AVRO in een artikel in *De Tijd*: 'Je kunt er niet onderuit dat er tienermuziek bestaat, die gewaardeerd wordt'.³⁹ Den Braber kwam er tevens ook voor uit dat hij het werk van de Beatles uitstekende muziek vond en hij stelde dat er door televisie en radio te weinig tegemoet werd gekomen aan de wensen van de jeugd.⁴⁰ Dit was een bittere pil voor de katholieke zuil die door Den Braber op niet mis te verstane wijze de les werd gelezen. Een belangrijk persoon van de vooruitstrevende AVRO kwam zijn collega's van de KRO even vertellen hoe het moest; een klap in het gezicht.

De toenemende aandacht voor tienermuziek is duidelijk terug te zien in de berichtgeving omtrent de Beatles. Op 2 november 1963 publiceerde *De Tijd* voor het eerst een artikel over de vier Britse jongens. Daarin worden de Beatles geïntroduceerd en benadrukt columnist Daan van der Vat: 'Het is naar onze mening geen schoon

---

³⁴ De Tijd 13-06-1967.

³⁵ De Tijd 15-02-1968.

³⁶ De Tijd 27-07-1968.

³⁷ De Tijd 23-11-1963.

³⁸ De Tijd 03-10-1964.

³⁹ De Tijd 10-11-1965

⁴⁰ De Tijd 10-11-1965.

geluid dat de Beatles verwekken. Een geluid van door zand geraspte kelen, een soort seksueel geknor in een achterlijke varkensstal'.⁴¹ Een maand later maakt het dagblad nog eens haar ongenoegen jegens de Beatles duidelijk, wanneer zij in een artikel over een fan van de Beatles nog eens benadrukt dat het onbegrijpelijk is wat de Beatles met hun stemmen doen.⁴² Hoewel zij negatief is over 'Fab Four', besteedt *De Tijd* wel ruimschoots aandacht aan het bezoek van de Beatles aan Nederland. Zo verschijnt er een uitgebreid verslag van die dag met een grote foto van de Beatles varende op de grachten in Amsterdam. Op diezelfde dag verschijnt er tevens een positief artikel over de Beatles, waarin benadrukt wordt dat de Britten heel kostbaar zijn omdat ze 'onze jongens plezier doen laten hebben in het gewone en ze daardoor afhouden van het misdadige en het sensationele'.⁴³

Zo zien we dat, waar men in 1963 nog laagdunkend over de Beatles schrijft, het vanaf 1964 (en dan vooral rond de tijd dat ze een bezoek aan Nederland brengen) ineens gedaan is met die nativiteit. Daar komt nog eens bij dat *De Tijd*, behalve de positieve houding, ook veel meer aandacht ging besteden aan de Beatles en andere gerelateerde bandjes, zoals de Rolling Stones.

Hoewel *De Tijd* in de jaren vijftig en beginjaren zestig dus bijna geen aandacht besteedde aan tienermuziek, kon de katholieke krant, na het bezoek van de Beatles aan Nederland, de populaire tienermuziek niet meer negeren. De samenleving was drastisch aan het veranderen en *De Tijd* moest zich daarbij neerleggen. Het dagblad ging dus toch, net als de KRO, overstag en zag geen andere keuze dan meer aandacht te gaan besteden aan de populaire tienermuziek.

---

⁴¹ De Tijd 02-11-1963.

⁴² De Tijd 16-12-1963.

⁴³ De Tijd 08-06-1964.

Conclusie

Als we aan de hand van de radio-uitzendingen van de katholieke omroeporganisatie *KRO* en de berichtgeving van het katholieke dagblad *De Tijd* kijken hoe de houding van de katholieke zuil ten opzichte van populaire muziek in de jaren vijftig en zestig veranderd is, kunnen we stellen dat er een duidelijke ontwikkeling heeft plaatsgevonden. In de verzuilde jaren vijftig had de katholieke zuil een afwijzende en bekrompen houding jegens populaire muziek. De *KRO* en *de Tijd*, die als spreekbuis fungeerden van de katholieke zuil, besteedden daarom geen aandacht aan de populaire rockmuziek van bijvoorbeeld Elvis Presley. Door deze houding kwamen de Nederlandse katholieken minder snel in contact met deze nieuwe muziek, die hoge ogen gooide in het buitenland.

Deze houding ontwikkelde echter in de loop van de jaren zestig, toen er langzamerhand veranderingen optraden in de Nederlandse samenleving. Tussen de jaren vijftig en begin jaren zestig ontstond er een jeugdcultuur die door de welvaartsmaatschappij steeds meer geld te besteden had en zich langzamerhand anders ging gedragen. Deze jeugdcultuur ging zich afzetten tegen de bekrompen houding van de verzuilde samenleving en de jongeren trokken naar elkaar toe om samen muziek te luisteren. De jeugd had genoeg van de keurige deftige muziek die met name door de katholieke zuil werd goedgekeurd en ging zich interesseren voor de ruige up-tempo beat muziek.

De katholieke zuil zag dat de Nederlandse samenleving drastisch aan het veranderen was en stelde vast dat de muzikale smaak van de Nederlandse maatschappij langzaam veranderde, met name door de groeiende jeugdcultuur. De katholieke zuil stond door deze ontwikkeling voor een groot dilemma; moest men stoïcijns blijven vasthouden aan de eigen ideologie en de afwijzende houding jegens tienermuziek of moest men zich neerleggen bij de veranderende Nederlandse samenleving en zich aan passen aan deze veranderende smaak?

Uiteindelijk koos de katholieke elite voor het tweede omdat ze geen andere optie zagen. De kranten en omroepen van andere zuilen hanteerden een lossere beleid en gingen met hun tijd mee. Hierdoor liepen de *KRO* en *De Tijd* al snel achter op de *AVRO*, *VARA* en kranten als de *Telegraaf*. Uit angst om hun achterban te verliezen en om ledenverlies te voorkomen, zagen de katholieke spreekbuizen zich genoodzaakt om net als de andere omroepen en kranten aandacht te gaan besteden aan de nieuwe

populaire tienermuziek.⁴⁴ Om te kunnen concurreren moest de katholieke elite haar ideologie verloochenen. Men kan dus stellen dat de veranderingen in de katholieke zuil in gang werden gezet door de ontzuilingsprocessen in de andere zuilen. Hierdoor kon de katholieke elite niet anders dan het in gang gezette ontzuilingsproces van de andere zuilen te volgen en zichzelf op deze manier ook te ontkrachten/ontzuilen.

Als deze informatie vervolgens wordt gekoppeld aan de vraag in hoeverre de verzuiling en ontzuiling het Nederlandse muzieklandschap hebben bepaald, kan worden vastgesteld dat de verzuiling wel de nodige invloed heeft gehad op het Nederlandse muzieklandschap. Doordat de Nederlandse samenleving in de jaren vijftig sterk verzuild was, kwamen de mensen, die 'lid' waren van een zuil, minder snel in contact met de nieuwe tienermuziek (zoals rock-'n-roll). De zuil keurde deze muziek simpelweg af en besteedde er daarom geen aandacht aan (zoals we gezien hebben bij de katholieke zuil).

Anderzijds wordt duidelijk dat de ontzuiling niet echt bepalend is geweest voor het Nederlandse muzieklandschap. De reden hiervoor is dat de ontzuiling geen directe oorzaak blijkt te zijn voor de veranderende Nederlandse muzieksmaak en de daarmee samenhangende cultuuromslag in de jaren zestig. De ontzuiling is juist een gevolg van de Nederlandse muzieksmaak die dankzij de groeiende jeugdcultuur veranderde in de jaren zestig. Het veranderende Nederlandse muzieklandschap is dus geen direct gevolg van de ontzuiling, maar kan worden gezien als een gevolg van de groeiende jeugdcultuur en haar nieuwe (muzikale) smaak.

---

⁴⁴ N. Baakman, 'De omroep in Nederland: beleid ontwerpen in het spanningsveld tussen overheid, para-overheid en bedrijfsleven' in: N. Nelissen, J. Geurts en H. de Wit, *Het verkennen van beleidsproblemen* (Zeist 1986) 354.

Literatuurlijst

Boeken

Bajema, R., R. Briel en G. Evers, *25 jaar popmuziek in nederland* (Utrecht 1982).

Bogt, T. ter, (red.), *Wilde Jaren: een eeuw jeugdcultuur* (Utrecht 2000).

Grijp, L.P., (red.), *Een muziekgeschiedenis der Nederlanden* (Amsterdam 2001).

Kennedy, J., *Nieuw Babylon in aanbouw : Nederland in de jaren zestig* (Amsterdam 1995).

Krantz, D. E. en E.V.W. Vercruyssen, *De jeugd in het geding* (Amsterdam 1959).

Labree, R., *Rock & roll in rood-wit-blauw* (Amsterdam 1993) .

Luykx, P. en P. Slot (red.), *Een stille revolutie? Cultuur en mentaliteit in de lange jaren vijftig*. Verloren (Hilversum 1997).

Manning, A. F., *Zestig jaar KRO: uit de geschiedenis van een omroep* (Nijmegen 1985).

Plas, J. van der, *50 jaar Nederpop: een geschiedenis van de Nederlandse popmuziek* (Amsterdam 2008).

Righart, H., *De eindeloze jaren zestig : Geschiedenis van een Generatieconflict* (Amsterdam 1995)

Tillekens, G. en M. du Bois-Reymond, *Nuchterheid en Nozems: de opkomst van de jeugdcultuur in de jaren vijftig* (Muiderberg 1990).

Artikelen

Baakman, N., 'De omroep in Nederland: beleid ontwerpen in het spanningsveld tussen overheid, para-overheid en bedrijfsleven' in: N. Nelissen, J. Geurts en H. de Wit, *Het verkennen van beleidsproblemen* (Zeist 1986) 353-372.

Bosscher, D. 'Nederland en de jaren zestig: een doolhofachtig cultuurlandschap' *Croniek*, CXXXVII (juni 1997) 457-472

Kleijer, H., 'De culturele betekenis van de popmuziek voor de jeugd in de jaren zestig' in: H. Kleijer, A. Knotter en F. van Vree (red.), *Teken en teksten: Cultuur, communicatie en maatschappelijke veranderingen vanaf de late middeleeuwen* (Amsterdam 1992).

Kleijer, H. en G. Tillekens, 'Afgestemd op gezelligheid: De trage aanpassing van de radio aan de jeugdcultuur in de jaren vijftig', *Journal on Media Culture*, Vol 1 (juli 1998).

Rooy, P. de, 'Vetkuijfe waarheen? Jongeren in Nederland in de jaren vijftig en zestig' in: J.C.H. Blom en G.N. van der Plaat (red.), *Wederopbouw, welvaart en onrust. Nederland in de jaren vijftig en zestig* (Utrecht 1986).

Bronnen

Voor mijn bronnenonderzoek heb ik gebruik gemaakt van www.delpher.nl, waar een archief van bijna alle Nederlandse kranten in de periode 1618 tot 1996 te vinden is.